

УДК 329(=161.2=162.1):324(477.83.86)”1913”

ВИБОРЧА КАМПАНІЯ ДО ГАЛИЦЬКОГО КРАЙОВОГО СЕЙМУ 1913 РОКУ

Тарас ВОДОСЛАВСЬКИЙ

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

кафедра історії України і методики викладання історії

вул. Шевченка 57, 76018, Івано-Франківськ, Україна

e-mail: vodoslavskiytaras1997@ukr.net

DOI: 10.15330/gal.36.40–52

ORCID: 0000-0001-5995-3832

RESEARCHER ID NIK–3096–2022

У статті розглянуто останню виборчу кампанію до Галицького крайового сейму в 1913 р. З'ясовано причини дострокового припинення сеймових повноважень дев'ятої каденції (1908–1913 рр.), призначення позачергових виборів та зміни намісника Галичини. Досліджено участь у виборах українських та польських політичних сил, їх періодичну пресу, виборчі програми, гасла, методи виборчої боротьби, очікувані результати волевиявлення. Вивчено політичне становище партій перед виборами, міжпартійні відносини всередині українського та польського рухів, а також стосунки між партіями і діячами, визначено союзників і конкурентів. Проаналізовано механізм проведення виборчого голосування, ставлення крайової адміністрації до зловживань, встановлено шляхи і методи виборчих фальсифікацій, способи тиску на виборців. Висвітлено результати виборчого процесу, їх оцінку українськими та польськими політичними угрупованнями. Здійснено порівняльний аналіз попередніх виборчих кампаній до галицького законодавчо-представницького органу з виборами 1913 р.

Ключові слова: *Галицький крайовий сейм, посол, депутат, українці, поляки, вибори.*

Внаслідок зовнішньополітичних поразок Габсбурзької монархії її керівництво було змушене провести в 60-х рр. XIX ст. конституційні реформи. Вони передбачали створення центрального законодавчого органу у Відні – Державної ради, відомої також як Райхсрат, якому до виникнення в 1867 р. дуалістичної Австро-Угорщини підпорядковувалися угорці. Крім того, в кожній автономній провінції держави запроваджувалися місцеві крайові сейми. Галицький сейм регламентував свою діяльність виданим імператором Францом-Йосифом I 26 лютого 1861 р. конституційним законом так званим “лютневим патентом”, а саме двома додатками до нього: Крайовим статутом та Сеймовою виборчою ординацією. Виникнення сейму в Королівстві Галичини і Лодомерії з Великим князівством Краківським сприяло політизації населення краю, активному включенню в суспільно-політичне та національно-культурне життя, зокрема особливо помітним це було під час виборчих кампаній.

Виборча кампанія 1913 р. висвітлена в науковій літературі опосередковано, переважно в контексті дослідження інших проблем. Серед вітчизняних науковців юридичних основ проведення виборів і формування сейму торкалися львівські дослідники Ігор Чорновол¹, Олена Аркуша² та ін. Поверхневий аналіз виборів 1913 р. здійснив український науковець Юрій Михальський, який коротко проаналізував політичне становище всередині польського політичного табору, ставлення поляків до українців, подав остаточні результати голосування³. З-поміж іноземців найбільший вклад у вивчення сеймової тематики здійснили польські науковці. Зокрема, Станіслав Гродзіський (Stanisław Grodziski) вніс значний вклад у вивчення нормативно-правових засад сеймової діяльності, ґрунтовно проаналізував різні аспекти виборчого законодавства тощо⁴. Польський історик Ришард Томчик (Ryszard Tomczyk) проаналізував участь

¹ Чорновол І. 199 депутатів Галицького сейму. Львів : Тріада плюс, 2010. С. 13–28.

² Аркуша О. Галицький сейм: Виборчі кампанії 1889 і 1895 рр. Львів : Місіонер, 1996. С. 9–14.

³ Михальський Ю. Польські політичні партії та українське питання в Галичині на початку XX ст. (1902–1914). Львів : Каменярь, 2002. С. 143–145.

⁴ Grodziski S. Sejm Krajowy galicyjski 1861–1914. T. 1. Warszawa : Wydawnictwo Sejmowe, 1993. S. 45–56.

українських радикалів у виборах 1913 р.⁵, а його співвітчизник Адам Вонтор (Adam Wątor) дослідив виборчу кампанію польської націонал-демократії⁶, а також участь у виборчому процесі надпартійної організації Ради народової⁷.

Основою джерельної бази статті стали періодичні видання, зокрема часописи “Діло”, “Громадський голос”, “Галичанин”, в яких міститься важлива інформація про підготовку політичних сил до виборів, хід голосування та його результати і т. д. Додаткову інформацію про вибори взято з мемуарів написаних безпосередніми учасниками досліджуваних подій, наприклад з праці українського націонал-демократичного діяча Костя Левицького “Історія політичної думки галицьких українців (1848–1914)”⁸. Крім того, з метою уточнення інформації про національне походження деяких послів обраних до сейму в 1913 р. використано стенографічні протоколи сеймових засідань⁹.

Метою пропонованої статті є дослідження виборів до Галицького крайового сейму в 1913 р., участі в них українських діячів та представників інших національностей.

Згідно Крайового статуту та Сеймової виборчої ординації 1861 р. Галицький крайовий сейм формувався на становій основі, зокрема до його складу входило шість суспільних верств. Спочатку він складався з 150 послів, але згодом їх кількість зросла і з 1900 р. становила 161 особу. Дві суспільні верстви потрапляли до сейму автоматично як вірилісти, зокрема вісім представників вищого церковного духовенства – три львівських архієпископи (греко-, римо-, вірмено-католицький), перемишльські єпископи двох обрядів та греко-католицький єпископ з Станиславова і римо-католицькі – з Тарнова та Кракова (з 1896 р.), а також четверо членів наукової спільноти – ректори Львівського і Краківського університетів, а з 1900 р. – ректор львівської Політехніки і президент краківської Академії наук¹⁰.

149 представників чотирьох інших верств суспільства обиралися за куріями, на основі майнового цензу. З першої курії великих землевласників обиралося 44 депутати, в ній голосували власники табулярних маєтків, які сплачували мінімум 100 золотих ринських реальних податків у рік. Друга курія делегувала трьох послів від торгово-промислових палат Львова, Кракова та Бродів. Третьою курією була міська, де обирали 28 депутатів, зокрема від Львова (шістьох. – *Т. В.*), Кракова (чотирьох. – *Т. В.*), Перемишля, Станиславова, Тернополя, Бродів, Ярослава, Дрогобича, Бялої, Нового Сонча, Тарнова, Жешува, Самбора, Стрия, Коломиї, а також сформованих в 1900 р. виборчих округів: Подгуже-Величка, Бохня-Вадовіце, Горлице-Ясло, Сянок-Кросно, Бережани-Золочів. Управненими до голосування були міщани, які становили перших 2/3 списку платників податків свого округу¹¹.

Найбільше депутатів – 74 – обиралося в курії малої земельної власності. Серед мешканців невеликих міст та містечок, а також сільських громад могли голосувати перших 2/3 списку платників податків. Крім того, голосування відбувалося в два етапи, тобто спочатку правиборці обирали з-поміж себе осіб, які потім голосували за кандидата в сеймові послы. На 500 правиборців обирався один уповноважений до голосування, якщо ж громада переважала цю кількість не менше ніж на 250 осіб, то додатково обирався ще один виборець¹². Фактично селянська курія була єдиною, в якій українці могли обиратися депутатами, адже 90 % українського

⁵ Tomczyk R. *Galiczyjska Rusko-Ukraińska Partia Radykalna w latach 1890–1914*. Szczecin : Zapol, 2007. S. 341–347.

⁶ Wątor A. *Narodowa Demokracja w Galicji do 1918 roku*. Szczecin : Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, 2002. S. 262–271.

⁷ Wątor A. *Galiczyjska Rada Narodowa w latach 1907–1914: Z dziejów instytucji obywatelskiej*. Szczecin : Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, 2000. S. 193–210.

⁸ Левицький К. *Історія політичної думки галицьких українців 1848–1914 на підставі споминів*. Львів : З друкарні оо. Василіан у Жовкві, 1926. 737 с.

⁹ *Stenograficzne Sprawozdania z Pierwszej Sesji Dziesiątego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem z roku 1913/14 od 5. Grudnia 1913 do 14. Marca 1914*. [całość]. S. 41, 90. URL: <https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/10232/edition/33831/content>.

¹⁰ Grodziski S. *Sejm Krajowy galicyjski 1861–1914*. T. 1. Warszawa : Wydawnictwo Sejmowe, 1993. S. 45–47.

¹¹ *Ibid.* S. 47–50.

¹² *Ibid.* S. 50–52.

населення Галичини проживало в селах. При цьому, вони претендували тільки на мандати в 47 сільських округах східної частини краю, в якій 1900 р. українців налічувалося 64,5 %. Водночас значну конкуренцію українським кандидатам склали польські поміщики, які мали потужні фінансові та адміністративні ресурси¹³.

Загалом до голосування допускалося тільки 10 % населення Галичини. Кількість послів, які обиралися від різних курій, була далекою від пропорційної. Наприклад, в 1908 р. серед всього загалу виборців 0,4 % становили великі землевласники, 8,8 % склали мешканці міст і торгово-промислового буржуазія, 90,8 % були селянами, проте перші отримували 27,3 % сеймових мандатів, другі – 19,2 %, натомість, селяни становили найбільшу кількість виборців, але претендували лише на 46 % місць у сеймі, тобто в два рази менше від своєї кількості. Ще 7,5 % послів становили вірилісти¹⁴.

У середині березня 1913 р. між українською та польською сторонами майже вдалося досягти міжнародного компромісу в справі виборчої реформи до Галицького сейму на основі так званого “проекту” намісника Галичини Міхала Бобжинського. Однак спротив його прийняттю сеймом чинили польські націонал-демократи (відомі як ендеки, вшеполяки. – *T. B.*), частина східногалицьких консерваторів подоляків, зокрема з угруповання Центру, а також москвофіли Володимира Дудикевича. Крім того, проти компромісу виступило польське духовенство, зокрема вірмено-католицький архієпископ Йосиф Теодорович та римо-католицькі єпископи Юзеф Пельчар і Леон Валенга листами поінформували М. Бобжинського, що не зможуть брати участі в сеймових засіданнях у другій половині березня 1913 р. Згодом, 2 квітня 1913 р. подоляцьке видання “*Gazeta Narodowa*” опублікувало звернення римо-католицького єпископату до вірних, в якому вони відмовлялися брати участь у голосуванні за виборчий проект М. Бобжинського, оскільки вважали його сепаратистським і шкідливим для співжиття поляків та українців¹⁵.

Спроби намісника М. Бобжинського, австрійського прем'єра Карла Штургга і греко-католицького митрополита Андрея Шептицького переконати польський єпископат відмовитися від своєї позиції були безрезультатними. Зокрема, 17 квітня 1913 р. “*Gazeta Narodowa*” опублікувала чергову заяву всіх п'яти членів польського єпископату, в якій вони продовжували критикувати проект виборчої реформи, звинувачуючи його в надмірному радикалізмі, що загрожує правам релігії та етики, а також національній культурі. Після цього намісник М. Бобжинський вирушив до Відня і подав у відставку з своєї посади, яка через загострення міжнародної ситуації була прийнята цісарем Францом-Йосифом I лише через місяць¹⁶.

Дізнавшись про подання у відставку намісника М. Бобжинського, українські політики вирішили надалі підтримувати попередні умови виборчої реформи, але при відсутності реальної можливості її затвердження Галицьким сеймом виступали за якнайшвидший розпуск сейму і проведення нових виборів. Зокрема, про це заявив український націонал-демократ К. Левицький 19 квітня 1913 р. на прийомі у голови австрійського уряду К. Штургга¹⁷. Складність ситуації змусила цісаря Франца-Йосифа I розпустити Галицький сейм 9 травня 1913 р. На підставі цісарського рішення 13 травня 1913 р. намісник М. Бобжинський видав повідомлення про сеймові вибори, що мали відбутися 30 червня в сільській курії, 3 липня – міській, 4 липня – торгово-промислових палат, 8 липня – великої земельної власності. Наступного дня – 14 травня 1913 р. – галицька преса інформувала читачів, що новим намісником призначено колишнього австрійського міністра фінансів Вітольда Коритовського¹⁸.

¹³ Аркуша О. Галицький сейм: Виборчі кампанії 1889 і 1895 рр. Львів : Місіонер, 1996. С. 13.

¹⁴ Grodziski S. Sejm Krajowy galicyjski 1861–1914. T. 1. Warszawa : Wydawnictwo Sejmowe, 1993. S. 52–53.

¹⁵ Tomczyk R. Galicyjska Rusko-Ukraińska Partia Radykalna w latach 1890–1914. Szczecin : Zapol, 2007. S. 341–342.

¹⁶ Ibid. S. 342.

¹⁷ Левицький К. Історія політичної думки галицьких українців 1848–1914 на підставі споминів. Львів : З друкарні оо. Василіан у Жовкві, 1926. С. 648.

¹⁸ Tomczyk R. Galicyjska Rusko-Ukraińska Partia Radykalna w latach 1890–1914. Szczecin : Zapol, 2007. S. 343.

Призначення В. Коритовського намісником без консультацій з краківським консервативним угрупованням – станьчиками, до якого належав попередній намісник М. Бобжинський, а також формально і сам В. Коритовський, по суті, означало, що цісар Франц-Йосиф I був готовий піти на часткові поступки подоляцько-ендецькому табору в Галичині. Водночас В. Коритовський був австрійським чиновником, слабо пов'язаним з галицькими політиками, що засвідчувало готовність Відня вдатися до адміністративних методів для встановлення польсько-українського компромісу¹⁹.

Після призначення нового намісника до нього завітав К. Левицький з вимогою справедливого адміністрування і проведення виборів без фальсифікацій з боку крайової влади. В. Коритовський відповів українському політику, що вже прийняв таке зобов'язання перед цісарем і готовий повторити його перед українцями. На підтвердження своїх слів галицький намісник видав обіжник до всіх староств краю, в якому закликав проводити вибори легально, без зловживань²⁰.

Серед українських партій у 1913 р. найсильнішою була Українська націонал-демократична партія (далі – УНДП). Виборча кампанія УНДП розпочалася практично відразу після оголошення виборів, зокрема 16 травня 1913 р. часопис народовців “Діло” закликав своїх читачів надсилати пожертви на рахунок націонал-демократів у “Крайовому кредитовому союзі” для проведення виборчої кампанії²¹. Наступного дня – 17 травня 1913 р. – в “Ділі” була розміщена стаття “До виборчої праці!”, в якій автори закликали українців до активної боротьби за усі мандати в курії сільських громад Східної Галичини, щоб вони не дісталися консервативним подолякам та москвофілам. Крім того, в статті зазначалося, що від свідомості виборців буде залежати легальність голосування і можливості адміністрації та польських кандидатів до фальсифікації виборчого процесу²².

19 травня 1913 р. часопис “Діло” опублікував звернення керівного органу УНДП Народного комітету “До Руського Народу Галицької Землі” від 17 травня 1913 р. У ньому, зокрема, зазначалося, що головним завданням на виборах 1913 р. є обрати склад Галицького сейму, який би зміг ухвалити виборчу реформу, адже від неї залежатиме перебудова політичного устрою краю і майбутнє українського народу. Основним ворогом реформи та польсько-українського порозуміння визначали “всехпольсько-подоляцьку” коаліцію під патронатом польського єпископату. Народний комітет закликав українців до активної виборчої боротьби за всі мандати з сільської курії Східної Галичини, де вони становлять більшість населення. Крім того, у зверненні містився заклик до поляків, щоб вони не підтримували політичних угруповань, які виступали проти виборчої реформи і довели своє прагнення до порозуміння з українцями на умовах раніше встановленого компромісу, тобто мали голосувати за польських політиків, які підтримували сеймову реформу: станьчиків, людовців, ліберальних демократів. Керівництво УНДП закликала до єдності й солідарності в національному таборі, насамперед маючи на увазі Українську радикальну партію (далі – УРП). У кінці висловлювалася думка лідерів УНДП, що після затвердження нового виборчого законодавства потрібно провести перевибори, щоб у сеймі правдиво відображалася політична ситуація²³.

23 червня 1913 р. Народний комітет як керівна управа УНДП у відповідь на пропозиції повітових організацій погодив націонал-демократичних кандидатів у виборчих округах: Бережани (Тимотей Старух), Бібрка (Лонгин Цегельський), Борщів (отець (далі – о.) Олександр Капустинський), Броди (Андрій Корнелля), Бучач (Теодор Марків), Городенка (Іван Ціпановський), Городок (Лонгин Озаркевич), Гусятин (Іван Кивелюк), Долина (Юліан Романчук), Доброміль (о. Юліан Гумецький), Дрогобич (Ярослав Олесницький), Жидачів (Лев Левицький), Заліщики (Теофіл Окуневський), Збараж (Сидір Голубович), Золочів (Теодор Ваньо),

¹⁹ Buszko J. Sejmowa reforma wyborcza w Galicji 1905–1914. Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1956. S. 257.

²⁰ Левицький К. Історія політичної думки галицьких українців 1848–1914 на підставі споминів. Львів : З друкарні оо. Василян у Жовкві, 1926. С. 651–652.

²¹ Вибори розписані. *Діло*. 1913. Ч. 107. 16 (3) мая. С. 1.

²² До виборчої праці! *Діло*. 1913. Ч. 108. 17 (4) мая. С. 1.

²³ До Руського Народу Галицької Землі. *Діло*. 1913. Ч. 109. 19 (6) мая. С. 1.

Калуш (Іван Куровець), Кам'янка-Струмилова (нині Кам'янка-Бузька – Т. В.) (о. Михайло Цегельський), Ліско (Антін Старух), Львів (о. Йосиф Фоліс), Мостиська (Володимир Загайкевич), Перемишль (Теofil Кормош), Перемишляни (Володимир Сінгалевич), Підгайці (Володимир Бачинський), Рава-Руська (Роман Залозецький), Рогатин (Кость Левицький), Рудки (Гринь Тершаковець), Самбір (о. Володимир Петрик), Скалат (Олександр Пісецький), Сокаль (Роман Перфецький), Станиславів (Лазар Винничук), Стрий (Євген Петрушевич), Терехів (о. Стефан Мохнацький), Турка (Теодор Рожанковський), Цішанів (о. Северин Метелля), Чортків (Антін Горбачевський), Яворів (Іван Кохановський), Ярослав (о. Броніслав Гоцький)²⁴, згодом ще було додано кандидата в Старому Самборі (о. Іван Яворський)²⁵.

Водночас Народний комітет УНДП закликав своїх прихильників підтримати кандидатури від УРП в Коломиї, Косові, Надвірній, Снятині, Тлумачі, а також одного безпартійного, колишнього соціал-демократа Михайла Новаківського в Богородчанах²⁶. У свою чергу, діячі УРП також швидко розпочали приготування до виборів. Так, 22 травня 1913 р. керівний орган УРП – Головний заряд – видав відозву до своїх прихильників, в якій підкреслювалося значення виборчої кампанії 1913 р.²⁷. Радикали проводили виборчу кампанію 1913 р. під гаслом реформи сеймового виборчого законодавства, від якої залежала спроможність українських послів захищати права рідного народу. Крім того, преса УРП, зокрема часопис “Громадський голос”, на доступному рівні намагалася пояснити практичне значення Галицького сейму для українського селянина. Відзначалося, що від того, яких депутатів буде обрано, залежатиме доля місцевих додатків до існуючих державних податків, справа шкільництва, ставлення повітових рад і відділів до населення, поведінка польських “панів”, рішення про те, які саме дороги будуть ремонтуватися та ін.²⁸

26 травня 1913 р. у Станиславові (нині – Івано-Франківськ. – Т. В.) в канцелярії Лева Бачинського відбувся партійний з'їзд УРП за участю мужів довір'я, членів ширшого Головного заряду та п'яти представників з кожної повітової організації. Учасники з'їзду підтримали порозуміння з УНДП під час виборів, а також створення єдиного сеймового клубу після їх завершення²⁹. На підставі внесків повітових організацій було затверджено кандидатів у повітах Тлумач (Іван Макух), Коломия (Кирило Трильовський), Косів (Семен Валіхновський), Надвірна (Микола Лагодинський), Тернопіль (Павло Думка)³⁰. Невдовзі погоджено ще одну кандидатуру, зокрема в ході передвиборчого віча 5 червня 1913 р. в с. Завалля на Снятинщині було вирішено, що від місцевого повіту кандидуватиме Іван Сандуляк³¹.

Прикра для УРП несподіванка в передвиборчій боротьбі сталася в Косові, де згідно компромісу з націонал-демократами мав кандидувати радикал С. Валіхновський. Однак, як виявилось, він не володів пасивним виборчим правом, тобто не міг балотуватися в депутати, тому радикали замінили його кандидатурою Павла Лаврука. Натомість, місцевий осередок УНДП не хотів підтримати П. Лаврука і спробував висунути свого кандидата Романа Гіжовського, але він не мав значної підтримки серед місцевого населення³². Схоже непорозуміння відбулося між місцевими осередками УНДП та УРП в Коломиї, де попри заявлену Народним комітетом УНДП підтримку радикала К. Трильовського, місцеві націонал-демократичні діячі напередодні голосування поставили ще й кандидатуру Захара Скварка, який не володів широкою підтримкою серед виборців Коломийського повіту³³.

²⁴ Виборці! *Діло*. 1913. Ч. 137. 23 (10) червня. С. 1–2.

²⁵ Сеймовья кандидатуры въ сельской куріи. *Галичанинъ*. 1913. Ч. 128. 16 (29) іюня. С. 1–2.

²⁶ Виборці! *Діло*. 1913. Ч. 137. 23 (10) червня. С. 1–2.

²⁷ Tomczyk R. *Galicyska Rusko-Ukraińska Partia Radykalna w latach 1890–1914*. Szczecin : Zapol, 2007. S. 343.

²⁸ *Вибори. Громадський голос*. 1913. Ч. 22. 29 мая. С. 1.

²⁹ Tomczyk R. *Galicyska Rusko-Ukraińska Partia Radykalna w latach 1890–1914*. Szczecin : Zapol, 2007. S. 344.

³⁰ *Наші кандидати. Громадський голос*. 1913. Ч. 22. 29 мая. С. 2.

³¹ *Передвиборчий рух. Громадський голос*. 1913. Ч. 24. 12 червня. С. 10.

³² *Передвиборчий рух. Громадський голос*. 1913. Ч. 26. 26 червня. С. 5–6.

³³ Білянс останних виборів до сойму. *Громадський голос*. 1913. Ч. 28. 10 липня. С. 2.

Представники ще однієї “лівої” партії, поряд з УРП, Української соціал-демократичної партії (далі – УСДП) фактично не взяли участі у виборах 1913 р. У 1911–1913 рр. партія переживала внутрішньополітичну кризу, пов’язану з поділом її членів на так званіх “старих”, що на перше місце висували вузькокласові ідеали, та “молодих”, які все більше уваги приділяли національним інтересам українців³⁴. Водночас напередодні сеймових виборів 1913 р. оживився москвофільський (русофільський) рух, який все ще мав прихильників у Галичині. Так, на парламентських виборах 1911 р. москвофіли отримали 26 % з усіх голосів, відданих за українські партії та два депутатські мандати³⁵, але попри це москвофіли переживали суттєву ідейно-організаційну кризу та поступове падіння популярності.

Наприкінці 1908 р. – на початку 1909 р. відбувся розкол москвофілів на “новокурсників” та “старокурсників”. Перші, очолені Володимиром Дудикевичем та Дмитром Марковим, зайняли відверто проросійську орієнтацію, виступали за російську мову, відокремилися від “Русскої” народної партії (далі – РНП), заснували свою “Русскую народную организацию” та видавали нові часописи – “Прикарпатская Русь” і “Голос народа”. Другі під керівництвом Михайла Короля фактично не могли остаточно визначитися зі своєю національною ідентичністю, надалі підтримували концепцію всеруськості (єдності “великоросів”, “малоросів” і “білоросів”), попри це традиційно декларували свою вірність монархії Габсбургів. Вони залишили за собою РНП, “Галицко-русскую Раду” – контрольовану москвофілами громадсько-політичну організацію засновану 1870 р. у Львові – та періодичні видання – “Галичанин” і “Русское слово”³⁶, критикували прихильників В. Дудикевича за фінансування з Росії. На практиці обидва напрямки були противниками українофільських партій, тому не відкидали можливості співпраці з польськими діячами для поборювання українофілів, тобто діячів УНДП та УРП³⁷.

Виборча кампанія москвофілів базувалася на критиці українофільських партій – УНДП та УРП, яких “старокурсний” “Галичанин” називав “мазепинцями” (запозичена з Російської імперії зневажлива назва українського національного руху. – Т. В.) і звинувачував у тиску на офіційний Відень з метою якнайшвидшого проведення виборів до сейму. Аргументувалося це тим, що УНДП та УРП нібито хотіли, щоб виборці не встигли дізнатися деталі “принизливих” поступок у справі виборчої реформи, адже це знизило б довіру до цих партій. Водночас редактори газети “Галичанин” зазначали, що віденський уряд погодився на швидке проведення дострокових виборів, оскільки побоювався обструкції парламенту українофілами та хотів їх перемоги на сеймових виборах³⁸. Загалом “старокурсники” називали українофілів ворогами “руссаго” населення Галичини, зокрема через поступки полякам під час переговорів щодо реформування сеймової виборчої системи³⁹. Аналогічної позиції дотримувалися “новокурсники”, зокрема Д. Марків після розпуску Галицького сейму заявив у подоляцько-ендецькому клерикальному часописі “Glos Narodu”, що москвофільський табір готовий до виборчих компромісів з усіма угрупованнями, які допоможуть поборювати українофільських кандидатів⁴⁰.

Перед виборами до Галицького сейму видання “старокурсників” “Галичанин” опублікувало звернення правління “Галицко-русской Рады” до своїх прихильників під назвою “Русские избиратели!”. У ньому, зокрема, зазначалося, що від результатів виборів 1913 р. залежить доля сеймової виборчої реформи і становище “руссаго” народу в Галичині. Констатовалося,

³⁴ Жерноклеев О. Українська соціал-демократична партія (1899–1918). Івано-Франківськ : Відділ регіональних проблем Інституту національних відносин і політології НАН України та Прикарпатського університету ім. В. Стефаника, 1997. С. 65–66.

³⁵ Вендланд А. Русофіли Галичини. Українські консерватори між Австрією та Росією, 1848–1915 / пер. Х. Назаркевич. Львів : Літопис, 2015. С. 449.

³⁶ Райківський І. Ідея української національної єдності в громадському житті Галичини ХІХ століття. Івано-Франківськ : Видавництво Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2012. С. 675–676.

³⁷ Tomczyk R. Galicyjska Rusko-Ukraińska Partia Radykalna w latach 1890–1914. Szczecin : Zapol, 2007. S. 345.

³⁸ Галицькій кризисъ. *Галичанинъ*. 1913. № 97. 2 (15) мая. С. 1.

³⁹ Сеймовые выборы. *Галичанинъ*. 1913. № 99. 4 (17) мая. С. 1.

⁴⁰ Знов під крила “Rad-и Narodow-oj”. *Діло*. 1913. Ч. 119. 30 (17) мая. С. 1.

що “Галицко-русская рада” взяла активну участь у передвиборчій кампанії шляхом агітації в часописах та через письмові звернення до членів РНП, відомих у своїх громадах, щоб активізувати населення й отримати перемогу. Однак через поширення на території краю, особливо у Східній Галичині, “радикалізму”, “демагогії”, штучного процвітання “українства”, самовільного призначення кандидатів “новокурсниками”, “Галицко-русская рада” вирішила не висувати свої кандидатури на цих виборах, щоб не поширювати серед “руських” селян непорозумінь. Тому “старокурсники” закликали виборців голосувати за “руських” претендентів, які відкидають компромісний проект сеймової виборчої реформи і не відносяться негативно до програми ради. По суті, містився заклик до голосування за “новокурсників”, ендеків, подоляків та решту угруповань, які виступали проти української національної ідеї⁴¹.

Москвофільський рух на виборах 1913 р. фактично був репрезентований кандидатами від “новокурсників” у селянській курії. Зокрема, вони кандидували в повітах східної частини краю: Бережани (Михайло Мідляк), Бібрка (Михайло Турчин), Броди (Дмитро Марків), Бучач (Онуфрій Гецев), Городок (Василь Яцишин), Гусятин (Антон Чорній), Добромиль (Микола Борко), Долина (Онуфрій Гецев), Дрогобич (Микола Лютик), Жидачів (Михайло Сохоцький), Жовква (Семен Лабенській), Золочів (Кондрат Захарчук), Калуш (Онуфрій Гецев), Кам’янка-Струмилова (Гаврило Мулькевич), Коломия (Михайло Миронюк-Заячук), Косів (Григорій Куришук), Львів (В’ячеслав Яворський), Мостиська (Степан Примак), Перемишляни (Михайло Шевчук), Перемишль (Адам Федак), Рава-Руська (Володимир Перфецький), Рогатин (Онуфрій Гецев), Рудки (Петро Подоба), Самбір (Антон Крисков), Сокаль (Кирило Чиж), Станиславів (Микита Кедик), Стрий (Андрій Чуді’евич), Сянок (Олександр Сав’юк), Тернопіль (Василь Ігнаті’евич), Турка (Ігнатій Гошовський), Чортків (Андрій Марчак), Яворів (Іван Максимович), Ярослав (Ілля Дуда), а також в Західній Галичині: Горлиці (о. Михайло Юрчакевич), Грибів (Захар Стависький), Кросно (Володимир Курилович), Ясло (Василь Констанкевич)⁴².

Попри те, що “старокурсники” спочатку публічно оголосили про відсутність своїх кандидатів, а “новокурсники” самовільно висунули свої кандидатури в більшості округів Галичини, кандидати від перших все одно були. Наприклад, представники “старокурсників” кандидували в Золочеві (о. Теофіл Петровський), Ліску (Володимир Хиляк), Скалаті (о. Корнило Слюсар), а також у Жовкві, де кандидував самостійний “старокурсник” Михайло Король, якого, на відміну від перших трьох, підтримала УНДП, оскільки він виявляв певну лояльність до українофільського руху⁴³.

Серед інших українських політичних угруповань участь у виборах 1913 р. брали діячі клерикальної Християнсько-суспільної партії (далі – ХСП). Вони мали намір поставити своїх кандидатів з селянської курії в повітах Заліщики, Сянок, Надвірна, Самбір, Станиславів, Коломия, Броди та Косів. Щоб зміцнити позиції в передвиборчій кампанії, ХСП здійснив спробу порозуміння з УНДП, що була приречена на провал, оскільки прихильники ХСП не хотіли погоджуватися на спільний блок з “лівою” УРП, з якою націонал-демократи співпрацювали на виборах, а також обурювалися публікаціям з антиклерикальним змістом на шпальтах газет УНДП. Однак діячі УНДП не квапилися розривати більш перспективний союз із радикалами⁴⁴ та критикували членів ХСП за їхню слабку готовність до національної боротьби, залежність від віденських християнських суспільників, які в своїй газеті “Reichspost” підтримали подоляцько-вшехполяцьку позицію в справі виборчої реформи до Галицького сейму. Крім того, народовці висміяли угодовські спроби ХСП заручитися підтримкою нового намісника В. Коритовського, щоб отримати мандати⁴⁵.

Натомість, лідери ХСП напередодні виборів опублікували в партійному часописі “Руслан” заяву, в якій всю відповідальність за результати виборів і можливі наслідки для українського

⁴¹ Русские Избиратели! *Галичанинъ*. 1913. № 127. 13 (26) іюня. С. 1.

⁴² Сеймовья кандидатуры въ сельской куріи. *Галичанинъ*. 1913. № 128. 16 (29) іюня. С. 1–2.

⁴³ Там само. С. 1.

⁴⁴ Tomczyk R. *Galicyska Rusko-Ukraińska Partia Radykalna w latach 1890–1914*. Szczecin : Zapol, 2007. S. 344.

⁴⁵ Мовчаливість і говірливість християнських суспільників. *Діло*. 1913. Ч. 108. 17 (4) мая. С. 1.

народу, його культурного і національного розвитку покладали на УНДП і ліві партії, тобто УРП та УСДП⁴⁶. Як наслідок, у виборах взяв участь тільки один кандидат ХСП – о. Йосиф Кучинський, де йому в Надвірнянському повіті протистояв лише претендент від УРП⁴⁷.

Щодо польського руху, то напередодні Першої світової війни він поділився на два табори, які відрізнялися поглядами на міжнаціональний компроміс у Галичині. Перший табір – так званий “блок”, куди входили станьчики, ліберальні демократи, людовці, був сформований з ініціативи намісника М. Бобжинського і виступав за порозуміння з українцями на умовах компромісу. Натомість, до другого табору – “антиблоку” – належали ендеки і подоляки, які виступали проти будь-яких поступок українському руху⁴⁸. Під час виборчої кампанії до Галицького сейму 1913 р. протистояння між “блоком” і “антиблоком” продовжилося і призвело до кризи в польській надпартійній організації Раді народовій, що мала організувати виборчу кампанію польських партій. Зокрема, людовці домагалися її розпуску, а ліберальні демократи і станьчики виступали за реорганізацію. Під час засідання польського Сеймового кола 7 травня 1913 р. представник людовців запропонував замість Ради народової створити Тимчасовий комітет, натомість політики “антиблоку” пропонували відкласти питання змін у складі Ради народової до часу міжпартійного порозуміння. Однак партії “блоку” наполягали на реорганізації Ради народової, тому діячі “антиблоку” покинули нараду Сеймового кола. Після цього 43 головами членів “блокових” партій було ухвалено рішення про створення Тимчасового комітету, який мав організувати виборчу кампанію⁴⁹.

Заснування Тимчасового комітету викликало обурення в прихильників “антиблоку”, зокрема подоляцьке угруповання автономістів, центровці, а також польські націонал-демократи спільно заявили, що надалі визнають існування лише Ради народової як надпартійної організації. “Антиблок” намагався різними способами зберегти за Радою народовою її загальнонаціональний характер. Так, 18 травня 1913 р. у Львові відбувся з’їзд ста делегатів, які представляли сорок п’ять повітових і міських польських національних організацій Галичини. Учасники з’їзду підтвердили повноваження Ради народової та доручили їй керівництво польською виборчою кампанією в “національно загрозливих” округах, тобто тих, де була загроза перемоги українців та прихильних до сеймової виборчої реформи політиків. 19 травня 1913 р. відбулося засідання Ради народової за кворуму з п’ятнадцяти осіб, виключно з ендеків, подоляків та центровців, які затвердили рішення, прийняті національним з’їздом попереднього дня і розпочали підготовку до виборів⁵⁰.

Партії “антиблоку” змогли забезпечити собі підтримку польського католицького духовенства. Наприкінці травня 1913 р. з’явився новий “душпастирський лист” польських католицьких єпископів до вірних з критикою партій “блоку”. Зокрема, в ньому єпископи зазначали про правильність свого виступу проти виборчої реформи сейму, що в їх розумінні вела до “радикалізації” краю і підтримувалася соціалістами, людовцями, станьчиками і ліберальними демократами⁵¹. Крім того, 24–25 травня 1913 р. дійшло до союзу між ендеками і клерикальною польською Християнсько-людовою партією (далі – ХЛП) та деякими дрібнішими християнсько-суспільними угрупованнями, які створили спільну виборчу платформу – “Народовий зв’язок (зв’язок. – Т. В.) християнсько-людовий” (далі – НЗХЛ)⁵². НЗХЛ вирішив виставити

⁴⁶ Tomczyk R. *Galicyska Rusko-Ukraińska Partia Radykalna w latach 1890–1914*. Szczecin : Zapol, 2007. S. 344.

⁴⁷ Сеймовья кандидатуры въ сельской куріи. *Галичанинъ*. 1913. № 128. 16 (29) іюня. С. 1.

⁴⁸ Аркуша О. Парламентська традиція галицьких українців у другій половині XIX – на початку XX ст. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. Львів, 2000. Вип. 6. С. 79–80.

⁴⁹ Wątor A. *Narodowa Demokracja w Galicji do 1918 roku*, Szczecin : Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, 2002. S. 265.

⁵⁰ Wątor A. *Galicyska Rada Narodowa w latach 1907–1914: Z dziejów instytucji obywatelskiej*. Szczecin : Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, 2000. S. 197–200.

⁵¹ Buszko J. *Sejmowa reforma wyborcza w Galicji 1905–1914*. Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1956. S. 258–259.

⁵² Михальський Ю. Польські політичні партії та українське питання в Галичині на початку XX ст. (1902–1914). Львів : Каменяр, 2002. С. 144.

своїх кандидатів у всіх округах Західної Галичини, яких підтримала, також, Рада народова. У східній частині краю Рада народова зробила основну ставку на курію великої земельної власності, де підтримувала політиків “антиблоку”, здебільшого подоляків⁵³.

Партії “блоку” претендували переважно на мандати в Західній Галичині, де довелося поборювати кандидатів НЗХЛ, які користувалися активною підтримкою польського католицького духовенства. Зважаючи на складність ситуації серед деяких станьчиків, поширювалися думки про налагодження відносин з прихильниками “антиблоку”, але ці настрої були подолані більшістю голосів на станьчиківському партійному засіданні 3 червня 1913 р.⁵⁴ Водночас у середовищі “блоку” не було однотайності між станьчиками і людовцями, що зумовлювалося складними взаємовідносинами останніх з духовенством. У результаті станьчики і людовці вирішили проводити виборчу кампанію до Галицького сейму самостійно⁵⁵.

Правибори в курії сільських громад відбулися в першій половині червня 1913 р. Як зазвичай, вони супроводжувалися виборчими зловживаннями з боку місцевої адміністрації, членів виборчих комісій, тобто осіб, які працювали на користь кандидатів, опозиційно налаштованих до сеймової виборчої реформи⁵⁶. Наприклад, на території Брідщини в багатьох громадах, особливо в тих, де писарями були поляки, відбувалися фальсифікації списків уповноважених до голосування осіб. Так, туди включали небіжчиків, осіб не приналежних до громади чи тих, які не платять податків, а також караних за злочини та ін. У селі Березець повіту Комарно адміністрація громади при формуванні виборчих списків незаконно викреслила 30 українців як нижче оподаткованих, натомість вписала осіб, які насправді платили менші податки. Водночас у Скалатському повіті староста займався фабрикуванням кількості виборців. Зокрема, він фальсифікував відомості про мешканців населених пунктів, збільшуючи їх число в громадах, де поляки мали більші шанси на перемогу, натомість занижував ці дані там, де домінували українці⁵⁷.

Після правиборів К. Левицький відвідав намісника В. Коритовського з вимогою, щоб під час голосування за кандидатів у депутати з курії сільських громад 30 червня 1913 р. адміністрація дотримувалася законності й об'єктивності. Намісник відповів, що погоджується і вже давав усім старостам такі розпорядження⁵⁸. Однак правопорушення таки відбулися, наприклад, у Долинському повіті, де місцевий осередок УНДП висунув кандидатом Юліана Романчука, який через особисті причини не міг проводити виборчої діяльності, однак мусів кандидувати на вимогу місцевих українців як авторитетний суперник для польського кандидата Гіполита Заремби. Долинська адміністрація використовувала різні способи впливу на результати виборів, зокрема в залі, де відбувалося волевиявлення, знаходилося багато сторонніх осіб, які залякували українських виборців. Крім того, полякам вдалося підкупити усіх 17 виборців-москвофілів. У результаті виборчих зловживань кандидатура Ю. Романчука зазнала поразки⁵⁹.

Попри зловживання місцевих адміністрацій та кандидатів з подоляцько-ендецького табору, вибори 30 червня 1913 р. в курії сільських громад загалом відбулися спокійно. Зокрема, 1 липня 1913 р. часопис “Діло” визнавав, що на відміну від виборів 1908 р., в 1913 р. не було розпорядження з намісництва проводити цілеспрямовану кампанію з поборювання українофільського руху, оскільки намісництво не хотіло поглиблювати міжнародного протистояння і прагнуло довести до українсько-польського компромісу. Це дозволило збільшити кількість українських послів до більше ніж 30 осіб, чого востаннє вдавалося досягти в 1860-х рр.

⁵³ Wątor A. Galicyjska Rada Narodowa w latach 1907–1914: Z dziejów instytucji obywatelskiej. Szczecin : Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, 2000. S. 203–205.

⁵⁴ Ibid. S. 206.

⁵⁵ Михальський Ю. Польські політичні партії та українське питання в Галичині на початку XX ст. (1902–1914). Львів : Каменяр, 2002. С. 144–145.

⁵⁶ Tomczyk R. Galicyjska Rusko-Ukraińska Partia Radykalna w latach 1890–1914. Szczecin : Zapol, 2007. S. 345.

⁵⁷ Виборчі надужиття. *Діло*. 1913. Ч. 129. 12 червня (30 мая). С. 4.

⁵⁸ Левицький К. Історія політичної думки галицьких українців 1848–1914 на підставі споминів. Львів : З друкарні оо. Василіан у Жовкві, 1926. С. 656.

⁵⁹ Вчорашні вибори. *Діло*. 1913. Ч. 144. 1 липня (18 червня). С. 2.

Натомість, поляки втратили мандати у Східній Галичині, адже в курії сільських громад різними шляхами виборили 15 мандатів, на відміну від 26 в 1908 р.⁶⁰

Серед українців з курії сільських громад послами було обрано 23 представники УНДП – Володимира Бачинського, Теодора Ваньо, Лазаря Винничука, Сидора Голубовича, Антона Горбачевського, Романа Залозецького, о. Олександра Капустинського, Івана Кивелюка, Теофіла Кормоша, Івана Кохановського, Івана Куровця, Костя Левицького, Лева Левицького, о. Северина Метеллю, Теофіла Окуневського, Романа Перфецького, Теодора Рожанковського, Євгена Петрушевича, Володимира Сінгалевича, Тимотея Старуха, Гриня Тершаковця, о. Івана Яворського, Лонгина Цегельського, шістьох членів УРП – Павла Думку, Павла Лаврука, Миколу Лагодинського, Івана Макуха, Івана Сандуляка, Кирила Трильовського, а також безпартійного Михайла Новаківського, “старокурсного” москвофіла Михайла Короля та “новокурсника” Дмитра Маркова⁶¹.

Двох москвофілів фактично було обрано силами виборців українофільської орієнтації, тобто УНДП, УРП та ін. Зокрема, “новокурсний” москвофіл Д. Марків кандидував у Бродах, де основне протиборство розгорнулося між головою Ради народової Тадеушем Ценським та представником УНДП А. Корнеллею. Польський діяч використовував різні нелегальні методи для своєї перемоги. Однак в результаті голосування найбільшу кількість голосів отримали Т. Ценський та Д. Марків. Для того, щоб визначити переможця, виборці мали проголосувати ще раз за одного з них. Ображені прихильники А. Корнеллі віддали свої голоси за Д. Марківа, адже хотіли поразки польського діяча, який був противником українсько-польського виборчого компромісу⁶², натомість Д. Марків дав слово, що не буде поборювати українофільських діячів. Водночас старорусин М. Король балотувався за підтримки УНДП в Жовкві. При цьому 80 місцевих українофілів були проти його кандидатури, але мусили підтримати на вимогу партійного керівництва⁶³.

Українські діячі під час виборів 1913 р. взяли участь у виборчому процесі в курії міських громад. Зокрема, УНДП виставила кандидатами Євгена Озаркевича у Львові та о. Василя Кункевича у Дрогобичі. Водночас Народний комітет УНДП закликав українських виборців підтримати кандидатів від польських партій, які підтримують українсько-польський компроміс щодо виборчої реформи до Галицького сейму, тобто станьчиків, ліберальних демократів та ін.⁶⁴ Крім того, в окрузі Бережани-Золочів балотувався самостійний український кандидат Стефан Сендецький, а “новокурсні” москвофіли формально виставили у Львові кандидатом Миколу Антоневича. Голосування відбулося 3 липня 1913 р., однак українські кандидати не змогли отримати достатньої для перемоги кількості голосів⁶⁵.

Щодо діячів польських партій, то, за підрахунками часопису УРП “Громадський голос”, у результаті виборів 1913 р. обрано 16 ліберальних демократів, двох демократів-поступовців, двох безпартійних, 15 людовців, 25 станьчиків, 41 подоляк, шість ендеків та дев’ять їхніх союзників по НЗХЛ – християнських суспільників⁶⁶. Крім українців та поляків, був обраний ще й німець Кароль Гемпель з міста Бялої коло Кракова. Отже, разом з вірилістами Галицький сейм з 1913 р. мав складатися з одного німця, 35 українців та 125 членів польських партій⁶⁷, серед яких єврей Натан Левенштейн та львівський вірмено-католицький єпископ Йосиф Теодорович⁶⁸. Фактично ворожі до виборчої реформи прихильники “антиблоку” мали близько 60

⁶⁰ Вчорашні вибори. *Діло*. 1913. Ч. 144. 1 липня (18 червня). С. 1.

⁶¹ Левицький К. Історія політичної думки галицьких українців 1848–1914 на підставі споминів. Львів : 3 друкарні оо. Василіан у Жовкві, 1926. С. 656–657.

⁶² Вчорашні вибори. *Діло*. 1913. Ч. 144. 1 липня (18 червня). С. 1–2.

⁶³ По виборах. *Громадський голос*. 1913. Ч. 27. 3 липня. С. 2.

⁶⁴ Вибори в містах. *Діло*. 1913. Ч. 145. 2 липня (19 червня). С. 1–2.

⁶⁵ Вибори в міській курії. *Діло*. 1913. Ч. 147. 4 липня (21 червня). С. 1–2.

⁶⁶ По виборах. *Громадський голос*. 1913. Ч. 28. 10 липня. С. 3.

⁶⁷ Wątor A. *Galicyska Rada Narodowa w latach 1907–1914: Z dziejów instytucji obywatelskiej*. Szczecin : Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, 2000. S. 207.

⁶⁸ Stenograficzne Sprawozdania z Pierwszej Sesji Dziesiątego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem z roku 1913/14 od 5. Grudnia 1913 do 14. Marca 1914. [całość]. S. 41, 90. URL: <https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/10232/edition/33831/content>

послів⁶⁹, що дозволяло їм блокувати її прийняття, оскільки для зміни виборчої ординації не було достатньо звичайної більшості голосів. Натомість, кворум мав налічувати не менше ніж 3/4 усіх депутатів, а підтримати рішення мали 2/3 більшості від присутніх на засіданні⁷⁰.

Обрані до Галицького крайового сейму українські послы провели нараду 10 липня 1913 р. у Львові, де вирішили створити єдину фракцію “Український соймовий клуб”. До об’єднання увійшли 23 націонал-демократи, шість радикалів, безпартійний М. Новаківський, “старокурсник” М. Король, а невдовзі до нього долучилися українські вірилісти: митрополит Андрей Шептицький, єпископи перемишльський Костянтин Чехович і станіславівський Григорій Хомишин. Тобто українська фракція, головною метою якої проголошувалося ухвалення виборчої реформи, складалася з усіх 34 депутатів-українців, за винятком позафракційного “новокурсника” Д. Маркова⁷¹. У порівнянні з попередніми виборами 1901 та 1908 рр. українці змогли зміцнити свої позиції в сеймі, адже в 1901 р. єдиний “Руський соймовий клуб” налічував 16 осіб, а з 1908 р. існували дві окремі фракції: москвофільський “Русский клуб” з дев’яти депутатів та “Українсько-руський соймовий клуб” з 15 послів, представлений націонал-демократами, радикалами і вірилістами⁷².

Таким чином, виборча кампанія 1913 р. була позаплановою, адже цісар Франц-Йосиф I розпустив Галицький сейм достроково. Дане рішення зумовлювалося зривом партіями “антиблоку”, які боялися втрати політичного впливу, українсько-польського компромісу в справі сеймової виборчої реформи. Віденський уряд розраховував, що вибори змінять сеймовий склад на користь прихильників його реформування і допоможуть послабити міжнаціональне напруження в Королівстві Галичини і Лодомерії, оскільки хотів стабілізувати ситуацію в прикордонній провінції в умовах загострення міжнародних відносин з Російською імперією. Проведення виборів 1913 р. і подальше доведення переговорів між поляками та українцями до порозуміння покладалося на нового намісника В. Коритовського. Останньому вдалося забезпечити відносно легальний виборчий процес, що дозволило збільшити кількість українських депутатів порівняно з попередніми виборами. Як наслідок, польські політичні сили, які були противниками реформування сейму, мусили піти на компроміс, адже зростання кількості послів-українців давало їм змогу ефективніше впливати на роботу Галицького сейму. Загалом розглянута тема допомагає у вивченні політичного досвіду галицьких українців австро-угорського періоду, дозволяє зрозуміти складнощі в українсько-польських відносинах у краї напередодні Великої війни (1914–1918 рр.) та проаналізувати передумови подальшої боротьби цих народів за власну державність.

ELECTION CAMPAIGN TO THE GALICIAN REGIONAL SEJM IN 1913

Taras VODOSLAVSKYI

State Higher Educational Institution

“Vasyl Stefanyk Precarpathian National University”,

Department of History of Ukraine and methods of teaching history,

Shevchenko St., 57, 76018, Ivano-Frankivsk, Ukraine

e-mail: vodoslavskiytaras1997@ukr.net

ORCID: 0000-0001-5995-3832

Summary

The last election campaign to the Galician regional sejm in 1913 are considered in this article. The historical works of scientists, in particular, Ukrainians Ihor Chornovol, Olena Arkusha, Yurii Mykhalskyi and

⁶⁹ Wątor A. *Galicyska Rada Narodowa w latach 1907–1914: Z dziejów instytucji obywatelskiej*. Szczecin : Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, 2000. S. 207.

⁷⁰ Grodziski S. *Sejm Krajowy galicyjski 1861–1914*. T. 1. Warszawa : Wydawnictwo Sejmowe, 1993. S. 108.

⁷¹ Левицький К. *Історія політичної думки галицьких українців 1848–1914 на підставі споминів*. Львів : З друкарні оо. Василіан у Жовкві, 1926. С. 659–660.

⁷² Чорновол І. *199 депутатів Галицького сейму*. Львів : Тріада плюс, 2010. С. 112–114.

Poles Stanisław Grodziski, Ryszard Tomczyk, Adam Wątor, who researched election-related topics, are analyzed. The source base of the elections, in particular the Ukrainian newspapers “Dilo”, “Hromadskiy holos”, “Galichanin”, stenographic protocols of sejm sessions, etc, are studied. The reasons for the early termination of the powers of the sejm of the ninth term (1908–1913) by the Austrian emperor Franz Joseph I, the appointment of extraordinary elections and the change of the governor of Galicia are clarified. The participation in the elections of Ukrainian and Polish political forces, their periodical press, election programs, slogans, methods of election struggle, the results of which they wanted to achieve by voting are studied. The political position of parties before the elections, inter-party relations within the Ukrainian and Polish movements, as well as relations between parties and political figures, allies and competitors are determined. The mechanism of conducting election voting, the attitude of the regional administration to misfeasance, the ways and methods of election falsifications, and methods of putting pressure on voters are analyzed. The methods of Ukrainian parties protected their voters from falsifications and pressure on them from Polish politicians are clarified. The results of the election process, their assessment by Ukrainian and Polish political groups are highlighted. A comparative analysis of the previous election campaigns of 1901 and 1908 to the legislative-representative body of Galicia with the elections of 1913 are carried out.

Keywords: Galician regional sejm, ambassador, deputy, Ukrainians, Poles, elections.

References

- Arkusha, O. (1996). Halytskyi sejm: Vyborchi kampanii 1889 i 1895 rr. [Galician Sejm: Election campaigns of 1889 and 1895]. Lviv: Misioner (in Ukrainian).
- Arkusha, O. (2000). Parlamentska tradytsiia halytskykh ukrainsiv u druhii polovyni XIX – na pochatku XX st. [Parliamentary tradition of Galician Ukrainians in the second half of the 19th and early 20th centuries]. *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist [Ukraine: Cultural Heritage, National Identity, Statehood]*, no. 6, pp. 68–91 (in Ukrainian).
- Bilians ostannykh vyboriv do soimu [The balance of the last elections to the Sejm]. (1913). *Hromadskiy holos [Public voice]*, no. 28, 10 July, p. 2 (in Ukrainian).
- Buszko, J. (1956). Sejmowa reforma wyborcza w Galicji 1905–1914 [Parliamentary electoral reform in Galicia 1905–1914]. Warszawa: Panstwowe Wydawnictwo Naukowe (in Poland).
- Chornovol, I. (2010). 199 deputativ Halytskoho seimu [199 deputies of the Galician sejm]. Lviv: Triada plus. (in Ukrainian).
- Do Ruskoho Narodu Halytskoi Zemli [To the Ruthenian People of the Galician Land]. (1913). *Dilo [Work]*, no. 109, 19 May, p. 1 (in Ukrainian).
- Do vyborchoi pratsi! [To election work!]. (1913). *Dilo [Work]*, no. 108, 17 May, p. 1 (in Ukrainian).
- Galitskiy krizis [Galicia crisis]. (1913). *Galichanin [Galician]*, no. 97, 15 May, p. 1 (in Ukrainian).
- Grodziski, S. (1993). Sejm Krajowy galicyjski 1861–1914 [The Galician Regional Sejm 1861–1914]. Vol. 1. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe (in Poland).
- Levytskyi, K. (1926). Istoriiia politychnoi dumky halytskykh ukrainsiv 1848–1914 na pidstavi spomyniv [History of political thought of Galician Ukrainians 1848–1914 based on memories]. Lviv: Z drukarni oo. Vasylian u Zhovkvi (in Ukrainian).
- Movchalyvist i hovirlyvist khrystianskykh suspilnykiv [The silence and talkativeness of the Christian Social Party]. (1913). *Dilo [Work]*, no. 108, 17 May, p. 1 (in Ukrainian).
- Mykhalskiy, Yu. (2002). Polski politychni partii ta ukrainske pytannia v Halychyni na pochatku XX st. (1902–1914) [Polish political parties and the Ukrainian question in Galicia at the beginning of the 20th century. (1902–1914)]. Lviv: Kameniar (in Ukrainian).
- Nashi kandydaty [Our candidates]. (1913). *Hromadskiy holos [Public voice]*, no. 22, 29 May, p. 2 (in Ukrainian).
- Peredyborchiy rukh [Pre-election movement]. (1913). *Hromadskiy holos [Public voice]*, no. 24, 12 June, p. 10 (in Ukrainian).
- Peredyborchiy rukh [Pre-election movement]. (1913). *Hromadskiy holos [Public voice]*, no. 26, 26 June, p. 5–6 (in Ukrainian).
- Po vyborakh [After the election]. (1913). *Hromadskiy holos [Public voice]*, no. 28, 10 July, p. 3 (in Ukrainian).
- Po vyborakh [After the election]. (1913). *Hromadskiy holos [Public voice]*, no. 27, 3 July, p. 2 (in Ukrainian).
- Raikivskiy, I. (2012). Ideia ukrainskoi natsionalnoi yednosti v hromadskom zhytti Halychyny XIX stolittia [The idea of Ukrainian national unity in the public life of Galicia in the 19th century]. Ivano-Frankivsk: Vydavnytstvo Prykarpatskoho natsionalnoho universytetu imeni Vasylia Stefanyka (in Ukrainian).

- Russkie Izbirатели! [Ruthenian voters!]. (1913). *Galichanin [Galician]*, no. 127, 26 June, p. 1 (in Ukrainian).
- Seymovye vybory [Sejm elections]. (1913). *Galichanin [Galician]*, no. 99, 17 May, p. 1 (in Ukrainian).
- Seymovyya kandidatury v selskoy kurii [Sejm candidates in the village curia]. (1913). *Galichanin [Galician]*, no. 128, 29 June, p. 1 (in Ukrainian).
- Stenograficzne Sprawozdania z Pierwszej Sesyji Dziesiątego Peryodu Sejmu Krajowego Królestwa Galicyi i Lodomerji wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem z roku 1913/14 od 5. Grudnia 1913 do 14. Marca 1914 [Stenographic Reports from the First Session of the Tenth Period of the Regional Sejm of the Kingdom of Galicia and Lodomeria with the Grand Duchy of Krakow from 1913/14 from December 5, 1913 to March 14, 1914] (in Poland). URL: <https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/10232/edition/33831/content>
- Tomczyk, R. (2007). *Galicyjska Rusko-Ukraińska Partia Radykalna w latach 1890–1914 [Galician Ruthenian-Ukrainian Radical Party in 1890–1914]*. Szczecin: Zapol (in Poland).
- Vcherashni vybory [Yesterday's election]. (1913). *Dilo [Work]*, no. 144, 1 July, p. 1–2 (in Ukrainian).
- Vendland, A. (2015). *Rusofily Halychyny. Ukrainski konservatory mizh Avstriieiu ta Rosiieiu, 1848–1915*. (Kh. Nazarkevych, Trans.) [Russophiles of Galicia. Ukrainian conservatives between Austria and Russia, 1848–1915 (translated by Kh. Nazarkevych)]. Lviv: Litopys. (in Ukrainian).
- Vyborchi naduzhyttia [Electoral abuses]. (1913). *Dilo [Work]*, no. 129, 12 June, p. 4 (in Ukrainian).
- Vybortsi! [Voters!]. (1913). *Dilo [Work]*, no. 137, 23 June, p. 1–2 (in Ukrainian).
- Vybory rozpysani [Elections are scheduled]. (1913). *Dilo [Work]*, no. 107, 16 May, p. 1 (in Ukrainian).
- Vybory v miskii kuryi [Elections in the city curia]. (1913). *Dilo [Work]*, no. 147, 4 July, p. 1–2 (in Ukrainian).
- Vybory v mistakh [Elections in cities]. (1913). *Dilo [Work]*, no. 145, 2 July, p. 1–2 (in Ukrainian).
- Vybory [Election]. (1913). *Hromadskyi holos [Public voice]*, no. 22, 29 May, p. 1 (in Ukrainian).
- Wątor, A. (2000). *Galicyjska Rada Narodowa w latach 1907–1914: Z dziejów instytucji obywatelskiej [The Galician National Council in the years 1907–1914: From the history of a civic institution]*. Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego (in Poland).
- Wątor, A. (2002). *Narodowa Demokracja w Galicji do 1918 roku [National Democracy in Galicia until 1918]*. Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego (in Poland).
- Zhernokleiev, O. (1997). *Ukrainska sotsial-demokratychna partiia (1899–1918) [Ukrainian Social Democratic Party (1899–1918)]*. Ivano-Frankivsk: Viddil rehionalnykh problem Instytutu natsionalnykh vidnosyn i politolohii NAN Ukrainy ta Prykarpatskoho universytetu im. V. Stefanyka (in Ukrainian).
- Znov pid kryla “Rad-y Narodov-oi” [Again under the wings of the Rada Narodova]. (1913). *Dilo [Work]*, no. 119, 30 May, p. 1 (in Ukrainian).